

מכון שלום הרטמן • תכנית בארי

חג הפסח בכלל, וליל הסדר בפרט, מחזירים אותנו לאירוע המכונן בתולדות העם היהודי - יציאת מצריים. התורה קובעת שיש להזכיר אירוע זה מדי שנה ולספר עליו לדורות הבאים. בעקבות התורה קובעת המשנה שעל מנת לחזור לעבר ההיסטורי, עלינו לחוש כאילו אנו עצמנו יוצאים ממצריים. שיעור חינוך זה עוסק ברעיון של ההיזכרות בעבר הלאומי ובשאלת מטרתו של זיכרון יציאת מצריים.

מטרות השיעור

1. התלמיד יבין את משמעותו של חג הפסח כחג לאומי המתייחס לעבר הלאומי.
2. התלמיד ילמד משפטים מההגדה של פסח.
3. התלמיד יבין את המשמעות של העבר בהווה.

מבנה השיעור

1. הפעלת פתיחה
2. לימוד מקורות
3. דיון במליאה.

מהלך השיעור

1. הפעלת פתיחה
ניתן לקיים דיון כללי בכיתה או לדון בקבוצות קטנות:
 - יש באפשרותכם לעבור במנהרת הזמן ולבקר באירוע היסטורי כלשהו. באיזה אירוע אתם בוחרים לבקר?
 - מדוע דווקא באירוע זה?
 - בעדות מסוימות נוהגים לשחזר בליל הסדר את יציאת מצריים. האם מישהו מכם מכיר מסורת זו? מהו לדעתכם הרעיון העומד מאחורי מסורת זו?
2. לימוד מקורות בחברותות (זוגות או קבוצות קטנות) עם דף המקורות המצורף.
3. דיון במליאה בעקבות הלימוד: כיצד נוכל לתת ביטוי ליציאת מצרים בליל הסדר שנקיים השנה. האם וכיצד ניתן להתחבר לחוויה הזו?

בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוֹ הוּא יֵצֵא
מִמִּצְרַיִם,
שְׁנֵאמַר (שמות יג), "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוֹר זֶה
עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם".

א. משנה,

חסכת פסחים פרק י

נקודות לדיון

- ◀ מדוע לדעתכם קובעת המשנה שעלינו לראות את עצמנו כאילו יצאנו ממצריים?
- ◀ המשנה הופכת את זיכרון יציאת מצריים מזיכרון קולקטיבי (זיכרון השייך לקבוצה מסוימת) לזיכרון אישי. הסבירו את הטענה. מדוע לדעתכם חשוב למשנה הזיכרון האישי?
- ◀ כיצד לומדת המשנה מתוך הפסוק מספר שמות שעל כל אחד מאתנו לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצריים?
- ◀ מדברי המשנה אנו רואים שיציאת מצריים היא האירוע המרכזי בהיסטוריה היהודית שאליו עלינו לחזור מדי שנה. מדוע לדעתכם דווקא אירוע זה קיבל מעמד היסטורי מיוחד?

ב. הגדה של פסח

נקודות לדיון

- עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד
חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה.
וְאֵלּוֹ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ
וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם.
- ◀ כיצד, על פי דבריה אלו של ההגדה, משפיע העבר הלאומי הרחוק (יציאת מצריים) על ההווה?
 - ◀ לאור דברי ההגדה, מהו המסר העיקרי הנובע מסיפור יציאת מצריים?
 - ◀ התורה מבססת על סיפור יציאת מצריים אמירה מוסרית: בעברינו הלאומי היינו עבדים, ואילו כיום עלינו לבוא לעזרתם של אלו שהם עדיין עבדים. כיצד קשורה אמירה מוסרית זו לדברי ההגדה?

ג. רמב"ם,

הלכות חמץ ומצה, פרק ז: הלכה ו

נקודות לדיון

בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו
יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר "ואותנו הוציא משם" וגו'
(דברים ו), ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה "וזכרת כי עבד היית"
(דברים ה) כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות
ונפרית.

השוו בין הרמב"ם למשנה, על מה מבקש הרמב"ם לשים את הדגש? מדוע לדעתכם?

על המקורות ◀ דף למורה

חג הפסח הוא במידה רבה חג הזיכרון. הזיכרון הלאומי של שיעבוד מצריים ושל יציאת מצריים מעבודות לחירות. הזיכרון היהודי הקולקטיבי מזכיר פעמים רבות את יציאת מצריים (למשל - בקידוש בשבת ובפטקסים יהודיים נוספים). אולם נדמה מדברי המשנה שאין די בפקס ובתרבות הקולקטיבית אלא שיש לגרום לאדם הפרטי לחוש את הקשר האישי שלו לעבר הלאומי המשותף. הזיכרון הלאומי נישא בסופו של דבר בלבם של אנשים פרטיים. במידה והסיפור הלאומי לא יהיה חלק מכל אחד מאתנו, הוא עלול להישאר בספרי ההיסטוריה.

מתוך כך קובעת המשנה שעל כל אחד מאתנו לחוש כאילו הוא עצמו יצא ממצריים. לשם הוכחת הרעיון, פונה המשנה לפסוקי התורה: "וְהִזְכַּרְתָּ לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם". נראה שהמשנה מתמקדת בביטוי "... עשה ה' לי בצאתי ממצריים". מדוע בחרה התורה לנסח זאת באופן זה, ולא נניח "עשה ה' לנו", או עשה ה' לאבותינו"? לאור דברי המשנה, נראה שהכוונה היא ליצור הזדהות של כל אדם, בכל דור, עם הסיפור הלאומי של יציאת מצריים. מדוע דווקא זכתה יציאת מצריים למעמד של זיכרון לאומי מכונן? אחת התשובות לשאלה זו מצויה במקור הבא.

א. משנה, מסכת פסחים פרק י

ב. הגדה של פסח

ג. רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פרק ז: הלכה ו

דבריה אלו ההגדה מסבירים לנו מהו המסר של יציאת מצריים עבורנו: אלמלא יציאת מצריים, היינו עדיין עבדים במצריים. לא באופן סמלי אלא באופן ממשי. גאולת מצריים שינתה את מעמדו של העם היהודי כעם וכפרטים.

ראוי לציין שזהו אינו המסר היחידי של סיפור יציאת מצריים: התורה למשל מדגישה את המסר ההומאני העולה מעברנו כעבדים.

מההגדה עולה יחס מעניין לעבר הלאומי: המציאות שלנו בהווה, ואף זו בעתיד (בנינו ובני בנינו) נגזרת באופן ישיר מהמציאות הלאומית העתיקה שלנו. כך שגאולת מצריים אינה אירוע עתיק יומין, אלא אירוע השייך גם להווה.

הרמב"ם בספרו ההלכתי משנה תורה מבקש להדגיש ביתר שאת את החובה המוטלת על אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצריים, את ההזדהות שאדם צריך להרגיש בליל הסדר. רק מתוך תחושת הזדהות עמוקה יסופר הסיפור ויעבור לדור הבא באופן הראוי.